

GHID

RECOMANDĂRI PENTRU COMBATEREA TORTURII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Prezentul GHID a fost elaborat în cadrul proiectului "Litigarea strategică – Stop Tortura în Moldova" de către **Amnesty International Moldova** și experții proiectului Natalia Moloșag și Veronica Mihailov-Moraru cu sprijinul **Fundațiilor pentru o Societate Deschisă (OSF)**

Chișinău 2013

CUPRINS:

I. Cuvânt înainte

Ion Guzun, Membru al Mecanismului Național pentru Prevenirea Torturii
Ion Caracuian, procuror, Procuratura Generală

II. Prezentarea celor 4 cauze de litigare strategică preluate de către proiect

Natalia Moloșag, avocat public, expert al proiectului
Veronica Mihailov-Moraru, avocat public, expert al proiectului

III. Recomandări și sfaturi practice pentru neprofesioniști, persoanele supuse torturii, tratamentului inuman sau degradant

Natalia Moloșag, avocat public, expert al proiectului
Veronica Mihailov-Moraru, avocat public, expert al proiectului

IV. Recomandări și sfaturi practice pentru profesioniști în domeniul combaterii torturii și relelor tratamente

Natalia Moloșag, avocat public, expert al proiectului
Veronica Mihailov-Moraru, avocat public, expert al proiectului

V. Recomandări către Guvernul RM întru combaterea torturii, tratamentelor inumane sau degradante

Natalia Moloșag, avocat public, expert al proiectului
Veronica Mihailov-Moraru, avocat public, expert al proiectului

VI. Concluzii

*Victor Panțîru, avocat,
BAA "Panțîru și Partenerii"*

I. Cuvânt înainte

Plângerile examinate de Procuratura Generală, Avocatul parlamentar și alte instituții, precum și condamnările Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului ne permit să constatăm, cu regret, că tortura și relele tratamente sunt pe larg aplicate, în special în instituțiile subordonate Ministerului Afacerilor Interne și Departamentului Instituțiilor Penitenciare. Legislația interzice tortura și relele tratamente. Abia de curând aceste infracțiuni au fost calificate ca și grave, iar pedepsele - înăsprite. Deoarece aceste încălcări sunt sistematice, iar statul de multe ori încurajează impunitatea, litigarea strategică este una dintre soluțiile care pot fi aplicate cu succes de către avocați. Aplicarea aceluiași proceduri de reacționare la acțiunile incorecte sau inacțiunea unor instituții ar putea descuraja practicile ilegale, dar și încuraja pretensele victime ale torturii în identificarea unor soluții.

Litigarea strategică reprezintă modalitatea utilizată, de obicei, de către avocații pentru testarea sectorului de justiție, pentru a obține modificări legislative și sociale prin anumite cazuri/dosare. **Obiectivele unei asemenea strategii trebuie să modifice legile sau politicile care încalcă drepturile fundamentale, să asigure că legile sunt interpretate și aplicate corect și să identifice lacunele din lege.** Evident, litigarea strategică, în cazul în care este informat publicul larg, poate să aibă un alt impact în ceea ce privește circumstanțele cazului, acțiunea sau inacțiunea fiecărei instituții implicate la fiecare etapă relevantă soluționării cazului, educarea publicului, uniformizarea practicii și tacticii avocaților. Litigarea strategică da speranță grupurilor defavorizate sau persoanelor în căutarea unor soluții mai viabile.

Realizarea acțiunilor descrise anterior nu garantează succesul apriori pentru fiecare caz separat. Avocatul, victima și rudele acesteia trebuie să-și asume anumite responsabilități ce țin de eventualele abuzuri sau efecte ulterioare. Mediatizarea cazului nu garantează sensibilizarea judecătorului, ci, dimpotrivă, pot fi interpretate ca și presiune asupra instanței.

Prezentul Ghid are drept scop susținerea avocaților în abordarea unor tactici și practici comune în apărarea persoanelor

care pretind că au fost supuse torturii, tratamentelor inumane sau degradante. Lucrarea este compusă din câteva capitole ce detaliază tactica avocatului și răspunde la mai multe întrebări pentru cazurile de pretinse acte de tortură, tratamente inumane sau degradante, dar și recomandări Guvernului la modificarea legislației în vigoare sau a practicilor existente.

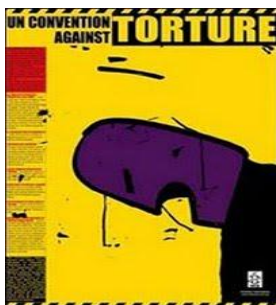
***Ion Guzun,
Membru al Mecanismului Național pentru Prevenirea Torturii,
Februarie 2013.***

"Elaborarea prezentului ghid este o inițiativă meritorie, care își propune ca scop susținerea victimelor torturii sau ale altor forme de rele tratamente, rezultate din acțiunile organelor de drept. Publicația se axează pe principalele drepturi ale victimelor, ce indică, în mod clar, traseul și acțiunile necesare, în vederea reclamării acestor drepturi.

De asemenea, lucrarea include, în mod succint, principalele caracteristici și standarde ale mediului juridic, care trebuie respectate în cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant. Acest Ghid, deși nu este unul deplin, oferă minimul de informații necesare victimei actului de tortură, garantându-i că justiția este cu ochii pe torționari."

***Ion Caraciuian, procuror, șef al secției combatere tortură,
Procuratura Generală.***

II. Studii de caz. 4 cauze de litigare strategică studiate în cadrul proiectului.

Avocații publici, Natalia Moloșag și Veronica Mihailov-Moraru au preluat 4 cauze pentru litigarea strategică, în vederea prevenirii și combaterii torturii în Republica Moldova.

C. I. (numele este abreviat pentru a asigura securitatea persoanei) – minor, maltratată la data de **04.05.2012** în timpul aflării sale în custodia instituției penitenciare. Inițial a fost consultat reprezentantul legal, în vederea depunerii cererii pe adresa Procuraturii Militare, având ca subiect acțiuni de maltratare, aplicate față de C. I. pe durata aflării sale în custodia instituției penitenciare.

Urmare a refuzului de pornire a cauzei penale, s-a depus o contestație la procurorul ierarhic superior în temeiul art. 299¹ Cod de procedură penală. Este de menționat că Ordonanța de refuz privind începerea urmăririi penale a fost emisă la 31.05.2012, de către procurorul din cadrul procuraturii militare.

În această ordine de idei s-a expediat copia contestației către Secția Combatere Tortură din cadrul Procuraturii Generale. Urmare a faptului că din conținutul plângerii și a materialului de investigație inițială rezulta o bănuială rezonabilă, prim-adjunctul Procurorului General, la 29 iunie 2012, a anulat Ordonanța nominalizată și a dispus pornirea urmăririi penale în baza art. 309¹ alin. 3 lit. a) și c) din Codul penal.

Cauza penală a fost expediată procurorului militar Cahul pentru efectuarea urmăririi penale. Drept rezultat, la 19.09.2012, procurorul din cadrul procuraturii militare Cahul a solicitat autorizarea etapării deținutului C. I. dintr-o instituție penitenciară în alta, în scopul efectuării calitative a acțiunilor de urmărire penală. Astfel, la 04.10.2012, în prezența avocatului și procurorului în

ședință de judecată, judecătorul de instrucție a Judecătorei Cahul a dispus autorizarea etapării solicitate, iar la 29.10.2012, C. I. a fost recunoscut prin Ordonanța în calitate de parte vătămată, fiind audiat ulterior în prezența reprezentantului legal și a avocatului. La 14.11.2012, iar judecătorul de instrucție a dispus prelungirea termenului de aflare a deținutului C.I. în instituția penitenciară.

Actualmente, procuratura efectuează mai multe acțiuni procesuale pe faptul alegațiilor de tortură menționate, recepționând pozitiv cererile avocatului. Cauza penală se află la etapa urmăririi penale, în vederea finalizării și expedierii în instanță și pronunțarea unei hotărâri judecătorești.

N. A., începând cu luna iulie 2011 și până în prezent, se află în detenție preventivă, sub formă de arest. Urmare a detenției în condiții inumane și degradante N.A., s-a îmbolnăvit grav, având suspiecții de tuberculoză a oaselor. În august 2012 N.A. a fost supus investigațiilor medicale în cadrul instituției penitenciare și a fost diagnosticat cu "coxartroză bilaterală cu modificări chistice". Din cauza condițiilor insuficiente din spitalul penitenciarului, avocatul a solicitat tratament specializat în instituțiile Ministerului Sănătății al RM. Fiind în arest preventiv, N.A. este supus în continuare unui tratament inuman și degradant, iar plângerile comunicate sunt lăsate fără răspuns de administrația penitenciarului. La 26 octombrie 2012 procurorul din cadrul procuraturii sectorului Centru a municipiului Chișinău a emis o Ordonanță de refuz privind începerea urmăririi penale motivată inadecvat. Dosarul urmează să traverseze etapele depunerii plângerii pe faptul întrunirii condițiilor inumane și degradante în instituția penitenciară, refuzului sau acceptului procurorului ierarhic superior privind declanșarea cauzei penale pe faptul alegațiilor de tratament inuman și degradant, precum și pronunțarea judecătorului de instrucție inclusiv și asupra efectuării unei anchete efective cu privire la pretinsele încălcări.

S. R. a fost reținut la Comisariatul de Poliție din or. Ceadâr-Lunga, la data de 03.12.2011, fiind suspectat de comiterea unei tâlhării. S.R. s-a aflat în arest preventiv timp de 5 luni. Ulterior a fost supus unei expertize psihiatrice și tratat forțat, până la 20.11.2012, în cadrul Spitalului Republican de Psihiatrie. Tratamentul degradant și condițiile de detenție au fost contestate de către mama sa, care a mărturisit că fiul s-a plâns că a fost supus amenințărilor și a fost lovit cu palma de către colaboratorii de poliție ai Comisariatului Ceadâr-Lunga, în momentul reținerii, apoi a fost supus suferințelor fizice și psihice. Un avocat, la cererea mamei sale, a depus o plângere pe faptul alegațiilor de tortură. Procuratura Ceadâr-Lunga a decis neînceperea urmăririi penale, pe motivul lipsei componentelor infracționale. Cazul a fost preluat de avocații Amnesty International Moldova, care au depus o nouă plângere la organul ierarhic superior, motivată prin insuficiența investigațiilor primare. Plângerea a fost admisă și s-a dispus efectuarea unor noi investigații, fără pornirea oficială a urmăririi penale. Avocatul a propus efectuarea unor noi acțiuni procesuale, fapt refuzat din nou de către procuratura Ceadâr-Lunga, motivând, și de această dată, lipsa componentelor infracționale. Și acest nou refuz a fost contestat în ordine ierarhică superioară, la Procuratura Generală, dar și pe adresa Judecătorului de Instrucție din cadrul Judecătoriei Ceadâr-Lunga. S-a solicitat garantarea dreptului de a face cunoștință cu materialele urmăririi penale și s-a cerut, din nou, în baza unor argumente suplimentare, pornirea unei cauze penale pe faptul alegațiilor de tortură.

Investigațiile procuraturii Ceadâr-Lunga au fost efectuate în cadrul unui raport, în afara cadrului procesual-penal prevăzut, cu audierea mai multor persoane, însă fără ca acestea să fie recunoscute ca și martori și, respectiv, în acest fel, prevenite de răspunderea penală, dar fără a asigura dreptul victimei la un proces echitabil. După mai multe ședințe de examinare a plângerii înaintate în baza art. 313 Cod de procedură penală, la 12.11.2012 Judecătoria Ceadâr-Lunga a respins plângerea avocatului cu privire la anularea ordonanțelor de refuz în pornirea urmăririi penale pe alegațiile de tortură.

CONCLUZIE: *La nivel național au fost epuizate toate căile legale în privința sesizării organelor de drept pe faptul alegațiilor de tortură și maltratare, urmând ca în termen de 6 luni să fie sesizată CEDO privind încălcarea art. 3 (interzicerea torturii) și art.5 (dreptul la libertatea și siguranța persoanei), pentru recunoașterea drepturilor tânărului, cu privire la efectuarea, de către autoritățile statului, a unei investigații eficiente și imparțiale, cu privire la integritatea fizică și psihică, solicitând respectiv compensații morale și materiale.*

S. A – Un alt caz este al unui tânăr, reținut în mun. Chișinău, în noiembrie 2011, pentru furt și jaf. În procesul reținerii, tânărul a fost amenințat de către polițiștii sect. Botanica, lovit și forțat să recunoască faptele încriminate. Tânărul a fost ținut în arest mai mult de 5 luni. În procesul-verbal de reținere al acestuia figurează semnătura unui avocat din oficiu, însă, tânărul susține că nu a beneficiat de o consultație juridică confidențială și nici nu a fost asistat corect de către apărător. Pe durata detenției el a solicitat ajutor medical, care i-a fost refuzat. Ulterior, tânărul a fost achitat pentru o mare parte din infracțiunile presupuse. Odată cu preluarea acestui caz de către avocații Amnesty International Moldova, cu acordul mamei acestui tânăr, a fost depusă o plângere privind reclamarea alegațiilor de tortură. Procuratura sect. Botanica a mun. Chișinău emis o Ordonanță de refuz în pornirea urmăririi penale, pe motiv că nu există elemente ale componenței de infracțiune. Ulterior, Ordonanța în cauză a fost contestată în ordine ierarhică superioară, fiind admisă și dispusă pornirea unor noi investigații pe cazul de maltratare. Totuși, s-a creat impresia că organele de drept au evitat pornirea urmăririi penale și desfășurarea tuturor acțiunilor procesuale necesare, fapt ce reprezintă o problemă sistemică pentru cazurile de tortură, anchetatorii fiind ocupați, ca regulă, cu alte activități, ce nu țin de acest domeniu, iar partea vătămată rămâne defavorizată. Astfel, în interesele clientului, au fost expediate interpelări pentru a verifica dosarul personal din momentul reținerii și până la pronunțarea deciziei judecătorești. Scopul urmărit a fost modul de reacție a instituțiilor statului la cererea de asistență medicală, formulată de către deținut. Interpelările au rămas fie fără răspuns, fie au fost formulate vag și fără acte medicale adiționale. Ulterior, s-a insistat pe acțiuni procesuale obligatorii, rezultate, însă, cu refuzul surprinzător al pătimitului de a-și urmări în instanță torționarii. **În timpul unei discuții private cu clientul și mama acestuia, s-a descoperit că acesta a fost vizitat la domiciliu de către polițiștii suspectați de acțiunile de tortură și amenințat cu arest repetat dacă va insista să îi acuze.** Circumstanțele i-au indus clientului sentimente de frică, confuzie și de izolare continuă. Evenimentele s-au desfășurat la scurt timp după eliberarea sa din detenție, fapt care i-a influențat puternic psihicul, cu repercusiuni pe termen lung. Consilierea oferită de Amnesty International Moldova, cu implicarea unui psiholog, nu l-au putut determina pe acesta să continue acțiunile împotriva torționarilor săi, chiar și în condițiile aplicării măsurilor de protecție, conform art. 5 din Legea cu privire la protecția martorilor.

CONCLUZIE: Cazul enunțat a demonstrat că în privința pretinselor victime ale acțiunilor de tortură, garanțiile de securitate personală primează asupra dorinței acestora de a continua procedura penală inițiată, iar legea privind protecția martorilor nu oferă suficiente garanții pentru aceștia.

III. Recomandări și sfaturi practice pentru neprofesioniști, persoanele supuse torturii, tratamentului inuman sau degradant.

-VICTIMĂ A TORTURII POATE DEVENI ORICE PERSOANĂ-

La nivel național infracțiunea de tortură și rele tratamente este reflectată într-un nou articol ce a fost introdus prin Legea Nr. 252 din 08.11.2012 în vigoare 21.12.2012 art.166¹ din Codul penal al Republicii Moldova, care definește tortura, tratamentul inuman sau degradant:

(1) Cauzarea intenționată a unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant, de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane,

se pedepsește cu închisoare de la 2 la 6 ani sau cu amendă în mărime de la 800 la 1000 de unități convenționale, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la 5 ani.

(2) Acțiunile prevăzute la alin. (1):

a) săvârșite cu bună știință asupra unui minor sau asupra unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor;

b) săvârșite asupra a 2 sau a mai multor persoane;

c) săvârșite de 2 sau de mai multe persoane;

d) săvârșite prin folosirea armei, instrumentelor speciale sau a altor obiecte adaptate acestui scop;

e) săvârșite de o persoană cu funcție de răspundere sau de o persoană cu funcție de demnitate publică;

f) care din imprudență au cauzat o vătămare gravă sau medie integrității corporale sau sănătății;

g) care din imprudență au cauzat decesul persoanei sau sinuciderea acesteia

se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 8 ani sau cu amendă în mărime de la 800 la 1000 de unități convenționale, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani.

(3) Tortura, adică orice faptă intenționată prin care se provoacă unei persoane o durere sau suferințe fizice sau psihice puternice cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a exercita presiune asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau din orice alt motiv, bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință este provocată de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane,

se pedepsește cu închisoare de la 6 la 10 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 8 la 12 ani.

(4) Acțiunile prevăzute la alin. (3):

a) săvârșite cu bună știință asupra unui minor sau asupra unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor;

b) săvârșite asupra a 2 sau a mai multor persoane;

c) săvârșite de 2 sau de mai multe persoane;

d) săvârșite prin folosirea armei, instrumentelor speciale sau a altor obiecte adaptate acestui scop;

e) săvârșite de o persoană cu funcție de răspundere sau de o persoană cu funcție de demnitate publică;

f) care din imprudență au cauzat o vătămare gravă sau medie integrității corporale sau sănătății;

g) care din imprudență au cauzat decesul persoanei sau sinuciderea acesteia
se pedepsesc cu închisoare de la 8 la 15 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a definit trei categorii de tratamente, după cum urmează :

TORTURA:

Tratament inuman deliberat, care produce o suferință foarte gravă și crudă (ex. cazul S. Gurgurov vs Republica Moldova, fiind încasate daune morale în favoarea reclamantului în mărime de 45000 Eur).

TRATAMENTUL INUMAN:

Tratament care produce o suferință fizică și mentală intensă.

TRATAMENT DEGRADANT:

Tratament care generează în victimă un sentiment de frică, suferință și inferioritate, capabil să umilească și să înjosească victima și probabil, să frângă rezistența fizică și morală a acesteia.

Convenția Națiunilor Unite împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 10.12.1984, ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.473-XIII din 31.05.1995, **definește „tortura” în art. 1, ca fiind:**

“Orice act prim care se provoacă, în mod intenționat, unei persoane dureri și suferințe severe, fie ele de natură fizică sau mentală, pentru realizarea unor scopuri ca, de pildă, obținerea, din partea sa sau a unei terțe persoane, a unei informații sau mărturisiri ori pentru orice alt motiv bazat pe discriminarea de orice fel, atunci când o asemenea durere sau suferință este provocată, sau la instigarea ori cu consimțământul unui funcționar public sau a unei alte persoane care îndeplinește o funcție oficială. Aceasta nu include durerea sau suferința apărute, incidental sau colateral, în urma sancțiunilor legale”.

Prin urmare, victimă a torturii, reieșind din **art.58** din Codul de procedură penală, poate fi considerată orice persoană fizică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale de către agenții statului.

Posibilele circumstanțe în care pot avea loc acțiunile de tortură și rele tratamente sunt:

- În timpul reținerii unei persoane la domiciliu, pe stradă de către colaboratorii de poliție, ulterior cu sau fără plasarea în custodia comisariatului de poliție.
- În timpul unei percheziții procesuale.
- În timpul transportării persoanei către locul de detenție, în timpul interogatoriului, în instituția medicală sau în instanța de judecată.

- La etapa formulării declarațiilor cu privire la comiterea unei infracțiuni.
- În instituția penitenciară sau de detenție preventivă.

Este necesar de cunoscut că odată aflată în una din situațiile de mai sus, **orice victimă trebuie să-și cunoască drepturile și să solicite ca aceste drepturi să fie respectate și apărate prin diverse acțiuni posibile.**

Orice persoană, în situația dată are dreptul de a:

1. Informa o rudă sau altă persoană despre reținere sau dauna pricinuită. Dacă victima este reținută sau deținută, aceasta are dreptul primordial de a informa telefonic pe cineva din apropiați despre situația sa.

2. Solicita să fie informată despre motivele reținerii și despre procesul-verbal cu privire la reținerea sa. Victima trebuie să fie informată despre dreptul de a vorbi, precum și de a păstra tăcerea. Se recomandă, în astfel de situații, de a nu face declarații în absența unui avocat.

3. Beneficia de serviciile unui avocat privat sau garantat de stat, oferit de Consiliul Național de Asistență Juridică Garantată de stat, în termen de până la 3 ore de la reținere.

4. Beneficia de consultații confidențiale cu avocatul desemnat sau ales. Respectiv, de a informa prompt avocatul despre careva maltratări suferite din partea agenților statului, cu descrierea celor întâmplate indiferent de timp, nelimitat.

5. Avea acces la un medic privat sau dintr-o instituție medicală, care să-l examineze suplimentar, în cazul în care nu este satisfăcut de asistența medicală primară oferită. Dacă unei victime aflate în stare de libertate i-au fost pricinuite suferințe fizice sau psihice, se recomandă adresarea de urgență la un medic sau instituție medicală, pentru a fi supus unui examen medical și, respectiv, consemnarea în formă scrisă a adresării după ajutorul medical.

6. Depune o plângere către organele de poliție, procuratură sau ombudsman, cu privire la acțiunile de maltratare la care a fost supus. Plângerea se depune personal sau prin intermediul avocatului, în cel puțin 2 exemplare. Se recomandă ca plângerea depusă să fie înregistrată la cancelaria comisariatului de poliție sau procuratură. De asemenea, pe al doilea exemplar al plângerii trebuie să fie fixat

numărul de înregistrare. Dacă este transmisă prin poștă, scrisoarea ce o însoțește trebuie să fie cu titlu de scrisoare recomandată, pentru a avea ulterior dovada expedierii acesteia.

7. Înainta cereri de informare cu privire la plângerea depusă și de a solicita informații cu privire la acțiunile întreprinse sau rezultat.

8. Prezenta diverse probe, declarații ale martorilor sau documente ce ar susține circumstanțe expuse în plângere. Totodată, se recomandă victimelor de a face o evaluare psihologică, pentru a putea ulterior demonstra dimensiunile torturii psihologice la care a fost supusă.

9. Depune prompt o cerere pentru a beneficia de măsuri de protecție garantate de stat, în cazul în care persoana este supusă unor amenințări și viața sau sănătatea acesteia îi este periclitată.

10. Obține o copie a hotărârilor emise cu privire la plângerea sa, precum și de a înainta o acțiune cu privire la compensarea prejudiciilor suportate.

11. Înainta o nouă plângere, în termen de 15 zile, procurorului ierarhic superior, prin care să solicite o re-examinare, în cazul unei hotărâri de refuz cu privire la examinarea și investigarea plângerii depuse.

12. Înainta o plângere către judecătoria de sector, conform art.313 din Codul de Procedură Penală, în termen de 10 zile de la primirea refuzului, pentru anularea hotărârilor de refuz din partea procuraturii, în cazul în care victima a primit refuz și din partea Procurorului Ierarhic Superior, cu privire la examinarea plângerii sale.

13. A fi recunoscută ca parte vătămată, parte cu drepturi procesuale în cadrul procesului penal, în investigarea cazului de tortură, în cazul în care a fost dispusă pornirea urmăririi penale. Adică, în calitate de parte vătămată, persoana care se consideră victimă a torturii și relelor tratamente și cooperează în cadrul procesului cu procurorul, are următoarele drepturi: de a fi informată despre orice decizie, în mod pertinent; de a cunoaște toate materialele cauzei; de a înainta cereri; de a participa în ședința de judecată; de a solicita pedepsirea celor vinovați de actele de tortură și de a înainta acțiuni civile cu privire la compensarea prejudiciului material și moral.

De regulă, într-un proces penal procurorul trebuie să conlucreze activ cu partea vătămată, iar în temeiul art. 53 din Codul de Procedură Penală trebuie să asigure respectarea drepturilor părților vătămate.

Orice victimă supusă acțiunilor de tortură și relelor tratamente din R. Moldova **se poate adresa** pentru informații și consiliere la diverse instituții și asociații obștești din Republica Moldova. Menționăm cele mai importante instituții sau ONG-uri din domeniu:

- BAA "Avocatii Publici", pentru consultații juridice gratuite pe str. A. Russo Nr.1 et.3 bir.37/39, în zilele lucrătoare de la 10.00-12.00.

- Consiliul Național de Asistență Juridică garantată de stat, str. A. Russo Nr.1 et.3 bir.35-36 pentru acordarea avocaților din partea statului.

- Centrul pentru reabilitarea victimelor torturii 'Memoria' pentru consiliere medical-psihologică, str. Ismail 44, Chișinău, MD-2001, Republica Moldova.

- Amnesty International Moldova, întru documentarea cazurilor de tortură și rele tratamente inclusiv apărarea prizonierilor de conștiință, mun. Chișinău, str. Teatrului 2/1, et.2, tel.(022) 83-58-08.

- Centrul pentru Drepturile Omului (Avocatul Parlamentar), MD-2012 Chișinău, Moldova, str. Sfatul Țării, 16, tel: (022)23-48-00.

- Linia fierbinte a Procuraturii Generale a RM: 0-22-27-94-57 sau 0-22-27-30-27.

- Linia fierbinte a Ministerului Afacerilor Interne: 0-22-57-72-38.

- Linia fierbinte a Mecanismului Național pentru Prevenirea Torturii: 0-8001 2222.

IV. Recomandări practice pentru profesioniștii în domeniul combaterii torturii și relelor tratamente.

Pentru avocați:

Odată cu preluarea unui caz prezumtiv de tortură și rele tratamente, avocatul trebuie să fie extrem de atent în raport cu victima, iar abordarea trebuie să fie eminentamente profesionistă.

Avocații trebuie să întreprindă acțiuni cu maxima diligență, conducându-se de etică profesională:

1. Acordarea consultațiilor juridice confidentiale victimei. Să discute pe înțelesul acesteia și să asculte atent persoana în privința circumstanțelor cauzei. Să-i explice drepturile și acțiunile pe care poate și trebuie să le întreprindă, precum și să-i ofere atât susținere morală, cât și consiliere.
2. Interviewarea, în detaliu, a victimei cu privire la: locul, modalitatea, consecințele acțiunilor de tortură și rele tratamente, metodele de tortură. Fixarea primele probe.
3. Solicitarea examinării medicale a victimei în cazul unor semne fizice de leziuni corporale. Refuzul instituției penitenciare sau a organelor de urmărire penală de a asigura acordarea ajutorului medical urmează a fi consemnat.
4. Contactarea rudelor victimei și informarea acestora despre cele întâmplate.
5. Depunerea plângerii în baza art. 262, 274, din Codul de procedură penală, împotriva torționarilor, cu întrunirea elementelor necesare de formă și conținut. În conținutul plângerilor este esențială expunerea momentului intrării persoanei în custodia poliției, locul unde a fost reținută, ora, locul deținerii, semnalmentele și numărul persoanelor care au torturat-o, specificarea metodelor de tortură.

6. Solicitarea informației și asigurarea primirii unui răspuns la plângerea depusă, precum și despre acțiunile întreprinse.
7. Înaintarea cererii cu privire la colectarea probelor, declarațiilor martorilor, documentelor sau expertizelor, în vederea susținerii circumstanțelor în care victima a fost maltratată.
8. Solicitarea protecției victimei prin aplicarea măsurilor speciale de protecție.
9. Solicitarea opiniei unui psiholog cu privire la evaluarea impactului asupra victimei.
10. Informarea opiniei publice despre acțiunile de tortură admise în raport cu victima, dacă aceasta consimte, cu evaluarea riscurilor de comunicare cu mass-media.
11. Depunerea plângerii la organul ierarhic superior, cu privire la inacțiunile sau acțiunile ilegale ale organului de urmărire penală, cu referire la investigațiile solicitate la alegerile de tortură sau rele tratamente.
12. Refuzul repetat al procurorului ierarhic superior de a examina plângerea depusă, trebuie urmată de o altă cerere, în baza art.313, CPP, pe numele judecătorului de sector, pentru o nouă re-examinare. Plângerile depuse pe numele judecătorului de instrucție trebuie să conțină argumente despre superficialitatea investigațiilor anterioare, a acțiunilor ratate, a drepturilor încălcate, făcând referire la normele legale naționale și internaționale.
13. Consilierea morală și psihologică a victimei, pentru susținerea poziției consolidate în fața judecătorului.

În cadrul procesului urmăririi penale.

Pe durata urmăririi penale contează implicarea cât mai activă a avocatului și a pătimitului în acțiunile procesuale efectuate de către organul de urmărire penală și anume înaintarea diferitor cereri pentru efectuarea acțiunilor procesuale urgente:

- audierea suplimentară a părții vătămate în cazul în care aceasta își amintește informații relevante;
- audierea martorilor indicați de partea vătămată, care cunosc circumstanțele în care a fost aplicată tortura;
- prezentări spre recunoaștere prompte;
- confruntarea dintre partea-vătămată și bănuț sau învinuit;
- verificarea declarațiilor părții-vătămate la locul faptei;

- efectuarea expertizelor medico-legale;
- anexarea la materialele cauzei penale a oricărui document sau obiect relevant ce are importanță pentru justa soluționare a cauzei;
- prezentarea demersurilor privind suspendarea din funcție a colaboratorilor de poliție învinuiți de maltratare și tortură în exercițiul funcțiunii;
- prezentarea altor cereri necesare, dar și plângeri, prin care organul de urmărire penală este obligat să efectueze mai rapid acțiunile procesuale.

Suspendarea urmăririi penale.

- solicitarea copiilor Ordonanțelor de suspendare, precum și a materialelor cauzei penale ce au stat la baza investigațiilor;
- verificarea deplinătății acțiunilor de colectare și identificare a probelor;
- stabilirea deplinătății acțiunilor utile privind colectarea probelor;
- contestarea, în ordine ierarhic superioară, a Ordonanței de suspendare cu solicitarea de reluare a investigațiilor.

Examinarea în instanța de judecată.

- solicitarea aplicării mijloacelor audio și video la ședințele de judecată;
- pregătirea strategiei și tacticii de apărare și listei probelor;
- întocmirea acțiunii civile de recuperare a prejudiciilor materiale și morale.

Sugestii pentru procurori:

- 1) investigarea promptă în decursul primelor zile a cazurilor presupuse de tortură sau tratamente inumane și degradante;
- 2) colectarea promptă a probelor și depozițiilor martorilor pe cazurile de maltratări;
- 3) asigurarea securității și integrității părții vătămate pentru a nu fi ulterior influențată sau amenințată de către bănuț, învinuit sau inculpat;
- 4) garantarea asistenței psihologice și pedagogice adecvate în cazurile cu implicarea minorilor;

- 5) conlucrarea eficientă cu avocații părții vătămate, pentru stabilirea adevărului în cauzele de tortură;
- 6) inversarea sarcinii probațiunii.

V. Recomandări pentru Guvernul Republicii Moldova.

Din aprilie 2009 și până în prezent, în legislația procesual-penală au fost efectuate o serie de îmbunătățiri sistemice în investigarea cazurilor de tortură și rele tratamente. Menționăm, în mod special, modificările la **Codul Penal** și **Codul de Procedură Penală**, adoptate prin Legea nr. 252 din 08.11.2012, "Pentru modificarea și completarea unor acte legislative", publicată la 21.12.2012, în Monitorul Oficial nr. 263-269.

Recomandări suplimentare :

- desfășurarea campaniilor de informare a opiniei publice cu privire la fenomenul torturii, formele acesteia, precum și drepturile de care dispun victimele torturii.
- introducerea în Codul de Procedură Penală a unei prevederi privind sancționarea anchetatorilor pentru depășirea neîntemeiată a termenilor de examinare a plângerilor cu privire la alegerile de tortură.
- crearea unei instituții independente, administrativ și financiar, specializată exclusiv pe investigarea cauzelor de tortură și maltratare.
- Introducerea în Codul de Procedură Penală a unei prevederi privind obligativitatea informării participanților la urmărire penală despre o anumită decizie de începere sau neîncepere a urmăririi penale, cu anexarea obligatorie a copiei Deciziei în cauză și a motivelor invocate.
- modificarea Codului de Procedură Penală și a Legii cu privire la aplicarea măsurilor de protecție a martorilor, pentru asigurarea unui sistem eficient de protecție la toate etapele investigației.
- re-analizarea Raportului Amnesty International din 2007 și modificarea art. 200 din Codul de Procedură Penală a RM, în conformitate cu practica europeană, în vederea suspendării colaboratorilor de poliție, bănuți de comiterea unei infracțiuni legate de actele de tortură, cu păstrarea salariului.
- ajustarea termenilor prevăzuți de art.244-247 CPP RM.
- modificarea Codului de Procedură Penală a RM, în sensul excluderii obligativității contestării legale, prevăzute în art. 298-299, Codul de Procedură

Penală a RM, ca fiind ineficientă și inutilă, astfel încât orice persoană să se poată adresa direct Judecătorului de Instrucție, în cazul respingerii cererii de către procuror. Propunerea a fost susținută și de către reprezentanții Procuraturii.

- modificarea art. 20 a Legii cu privire la Procuratură în sensul delimitării clare a atribuțiilor procurorilor după specificul activității sau transferul competențelor unei instituții terțe.

- specificarea expresă în Legea cu privire la Procuratură a faptului că cererile sau demersurile parvenite în cadrul unui proces penal urmează a fi examinate în baza art. 244-247, Cod de Procedură Penală, cu respectarea termenului rezonabil pentru răspunsuri prompte și dreptul părților de a completa urmărirea penală.

- atragerea în activități de combatere a torturii, pe lângă procurori, și a unor echipe complexe de specialiști în domeniul medicinei, psihologiei, victimologiei etc.

VI. Concluzii.

"Obiectivul reducerii la minim a fenomenului de tortură poate fi atins doar prin acțiuni comune ale victimei, procurorilor și avocaților. Din aceste considerente, Ghidul include studii de caz și recomandări practice. În consecință, victima poate realiza rolul și importanța sa în combaterea fenomenului de tortură, dar, în același timp, poate verifica dacă avocatul și procurorul procedează în interesul său.

Deloc neglijabile sunt recomandările adresate Guvernului, formulate ca urmare a experienței acumulate, orientate spre perfecționarea cadrului legal și obținerea garanțiilor suplimentare pentru victimele acțiunilor de tortură și a celor suspecți de aceste acte. Până la implementarea recomandărilor adresate Guvernului, atât avocații cât și procurorii trebuie să țină cont de aceste deficiențe și să depună maximum efort pentru utilizarea eficientă a acestora la nivel individual.

Ghidul oferă soluții și îndrumări atât pentru victima torturii sau a relelor tratamente, cât și pentru avocați și procurorii. Se recomandă ca acest Ghid să nu lipsească din izolatoare și din locurile de detenție și nici din biblioteca avocaților și procurorilor."

Victor Panțîru, avocat, BAA "Panțîru și partenerii".